

РЕЦЕНЗИЯ

От професор д-р Виолета Боянова Цветкова

НБУ направление 7.4. Обществено здраве

за придобиване на научната степен „доктор“ по професионално направление 1.2.

Педагогика

с кандидат Емануела Храбър Щика

на тема „Влияние на фонологичната преработка върху устния и писмения език при афазия“

Представената за рецензиране дисертация за придобиване на научна степен „доктор“ на тема „Влияние на фонологичната преработка върху устния и писмен език при афазия“ е разположена върху обем от 231 страници и съдържа следните глави-теоретичен обзор, методология на изследването, резултати и обсъждания, изводи и препоръки, ограничения, заключение и приноси. Изследванията и данните от различните методи са онагледени с 28 графики, 16 таблици и 78 приложения. Представена е в детайли адаптирана и апробирана от автора методика за изследване на фонологичната преработка за български език при пациенти с афазия. Използваната литература е от 116 автора, от които 26 на кирилица и 90- на латиница.

Така представена научната разработка отговаря на всички формални изисквания за дисертационен труд за степен „доктор“.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

Актуалността на представената разработка е несъмнена – точна и детайлна

диагностика на езиковите , гнозисни и праксисни нарушения се правят при пациенти с афазия, а защо не и при други заболявания засягащи мозъчната кора ,само в големите университетски неврологични клиники. Това се дължи от една страна на липсващ подходящ и лесно приложим диагностичен инструментариум /с изключение на адаптирания бостънски тест и този на Кертес/ , а от друга липсата на адекватно обучение при медицински и логопедични специалисти.

2. Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Целта на изследването е формулирана ясно в двата ѝ аспекта- създаване на диагностичен инструмент и оценяване на влиянието на фонологичната преработка върху устния и писмен говорим език. Тук обаче искам да направя една провокация за дискусия на тема „ що е то фонологична преработка“, тъй като в материала не намерих ясно и конкретно обяснение на този основен за дисертацията термин. Доколко фонетичното / разпознаване и идентифициране на речевите звукове / и езиковото /фонологичното / си взаимодействат и покриват. За българския език фонемите имат двойствен характер –от една страна те са чисто физични сигнали, а от друга носят в себе си специфичен езиков код. Този код Мавлов го нарече „елемента“ и е тъкмо семантичния сигнал за езиковата компететност. Важен аргумент за съществуването на тази единица е фактът ,че глухите лица, които никога не са чували фонема , овладяват езика посредством други сетива, в които вероятно също има такъв езиков код елемента.

Ето защо мисля ,че трябва да се уточни какво точно е „фонологична преработка“ – дали разпознаване и класифициране на речевите звукове или езиковия код, който те носят. Доколкото разбирам от направеното изследване се приема ,че това е обобщаващо понятие, включващо както идентифициране на речевия звук ,така и неговата езикова принадлежност.

Задачите са твърде общи и отдалечени от основната цел. Би било добре да се формулират задачи ,свързани с темата и целта- например важна задача е да се направи сравнителен анализ между данните на фонологичната преработка при лица с афазия и такива без това нарушение.

Друга задача е да се направи сравнителен анализ на данните от фонологичната преработка при пациенти с различна възраст, образование и т.н., което всъщност Щика прави и това е може би едно от най-ценните резултати от изследването, но не е описано като задача.

Представените основни хипотези също са твърде общи – по принцип е ясно, че при афазия езиковите нарушения са резултат от проблемите във фонологичната преработка. Подхипотезите обаче са оригинални, носят ново виждане на проблема „афазия“ и предполагат решаването на интересни и приноси въпроси. Не познавам публикации , които представят корелативна връзка между фонологичната преработка и възрастта на пациента, фонологичната преработка и образованието ,пол и местоживееене . Твърде интересен и важен както в диагностичен аспект , така и за планиране на терапевтичната стратегия е изследване на влиянието на давността на появата на афазията и фонологичната преработка , независимо ,че статистическия анализ не показва съществена статистически достоверна значимост .

Проучването е направено върху 60 лица – 30 експериментална група с афазия , и 30 – контролна група без нарушения от този тип. Двете групи съответстват една на друга както по възраст , така и по пол . Много добро впечатление прави детайлното изследване и представяне на професията , местоживееенето, образователната степен и водещата ръка на изследваните от двете групи. В експерименталната група има лица с различни афазии- най-много се тези със сензомоторна афазия, сравнително по-малко моторна, има проводникова и няколко – с частична моторна афазии.

Така представения контингент на изследването е напълно достатъчен за осъществяване на поставената основна цел . Използваната методика е твърде подробна, обхваща всички аспекти от живота на изследваните лица и това компенсира напълно сравнително малкия им брой.

3. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература.

Дисертантката е представила твърде голям обем от научна литература свързана с изследвания проблем. Теоретичният обзор е написан на изискан стил и език и илюстрира много добре способността ѝ за анализ на данните от редица изследвания .Представени са всички познати български подобни проучвания с подробно представяне на резултатите от техни изследвания и собствена интерпретация върху получените данни и теоретични постановки. Прави много добро впечатление богатия обзор на чуждестранни автори, водещи афазиолози и изследователи тъкмо на тази страна на нарушената езикова функция при пациенти с афазия – фонологичната преработка.. Проследени са теории за последователността на възприемане и анализ на семантично абстрактно ниво, последвано от фонологичното извличане на конкретните звукове при декодирането и последващо праксисно реализиране на думата. В обобщение считам ,че дисертантката познава много добре състоянието на проблема както и адекватно използва научната литература.

Всичко това дава възможност на авторката да разработи обоснован теоретичен модел на изследването - фонологичната преработка е основна за реализиране на езиковите способности при индивидите, а при пациенти с афазия тя, тази преработка, е патологично променена и това се отразява негативно върху възможността за адекватна езикова комуникация както устен, така и в писмен вариант.

- 4.Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Избраната методика на изследване напълно съответства на поставената цел и задачи в дисертацията. Избрани са два теста за изследване на езиковите способности и нарушения при пациенти с афазия – „Бостънски тест“ , адаптиран за български език от авторски колектив под ръководството на проф.Мавлов, и „ Стандартизирана оценка на фонологията при афазия“ на Kendall et al. Вторият тест е адаптиран за български език за целите на това изследване след одобрение от американската авторка и етична комисия при СУ. На практика тази адаптация е един от основните приноси елементи на дисертацията- подбрани са подходящи думи на български, създаден е дизайн на всеки субтест от батерията и са усъвършенствани условията за събиране, съхранение и обработка на резултатите. Теста /СОФА/ съдържа значителен брой субтеста – четене, слухова фонологична преработка, повторение ,сегментиране ,четене на глас на логатоми, псевдоомофони и др.

СОФА обхваща всички елементи на езиковата компетентност и възможности за вербална комуникация , дава богата информация за патологичните промени и прояви, но е прекалено дълъг за приложение в клиничната практика.

Данните от приложение на теста са обработени много подробно и с различни статистически похвати. Това е една от положителните страни на настоящата дисертация. Задълбочена и многообхватна статистическа обработка на данните от всички субтеста , както и търсенето на корелационни взаимовръзки между възрастта, образованието, давността на афазията и местоживеенето на пациентите и нивото на езиковите нарушения са ценен принос за диагностиката и оттук – за адекватна терапия при афазиите. Независимо, че няма статистически достоверна значимост на тези извън фонологичната преработка влияния, считам ,че този резултат е съществен принос в настоящата разработка . Авторката намира и твърде съществени взаимни повлиявания между фонологичната преработка и проявите на езикови нарушения при пациенти с афазия ,които са отразени в главата „изводи“.

В разработката са използвани в една или друга степен описателна статистика, корелационен анализ, факторен анализ, регресионен анализ и АНОВА. На практика някои от тези анализи дават аналогична информация и така се създава усещане за много цифровизация, данни и взаимозависимости представени с числа, а се губи анализа, дискусиата, обсъждането на получените резултати. Основен въпрос при изследване на някаква патология, каквато и да е тя, е „защо“ се получават тези резултати, какви са възможните причини и т.н. Например дисертантката съобщава за данни на Калпачка, в които възрастта на пациентите е значим фактор, а в настоящето изследване няма такава зависимост. Защо това е така - дали контингента е различен, методиката е неадекватна или /което е твърде възможно/ прекалената статистическа обработка води до този различен резултат?

Описание на приносите:

Дисертационният труд илюстрира, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания.

Основен принос е в адаптирането и апробиране на надежден тест за изследване на фонологичната преработка при пациенти с афазия –СОФА. Участието на дисертантката в този процес и най-вече успешното му приложение за изследване на фонологичната преработка е несъмнено.

На второ място, така използвания метод за изследване и оценка на фонологичната преработка при пациенти с афазия, ще бъде много добър инструмент за работата на специалистите по логопедия в практиката.

Натрупания емпиричен материал от това мащабно по количество лингвистични задачи проучване е много добра база данни за сравнителен анализ с други настоящи и бъдещи изследвания върху лица с езиковите проблеми извън афазииите.

Лични качества на автора

Не познавам авторката Емануела Щика,

но от представената автобиографична справка правят впечатление няколко важни неща:

- професионалното ѝ развитие е свързано със специалността логопедия, както образованието, така и практическата реализация;
- дисертантката владее отлично английски език писмено и говоримо;
- тя е привърженик на продължаващото обучение - от 2017 година до сега е участвала на 10 различни квалификационни курса свързани с проблеми на логопедията;
- от представената справка Емануела Щика има една съвместна с научния ръководител статия в рецензирано списание и още 5 участия с доклади на научни конференции, някои с международно участие. Всички публикации са тематично свързани с дисертационната разработка.

Заключение

Предлагам на уважаемите членове на научната жури да присъди научната степен „доктор“ защото:

- дисертационният труд отговаря на изискванията за научна разработка както в теоретичен, така и в изследователски аспект. Има полезни приноси за логопедичната теория и практика;
- има достатъчно публикации във връзка с темата.

Дата 12.04.2024

Подпис: проф. Виолета Боянова

